

POSTANOWIENIE

Dnia 16 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Siwek

w sprawie o zezwolenie na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej prokuratora Prokuratury Rejonowej w Z. w stanie spoczynku X.Y.

po rozpoznaniu w Izbie Odpowiedzialności Zawodowej

na posiedzeniu w dniu 16 października 2024 r.

zażalenia obrońcy

na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2024 r. sygn. akt I ZI 3/23

o odmowie zawieszenia postępowania

na podstawie art. 437 § 1 k.p.k.

postanowił:

zaskarżone postanowienie utrzymać w mocy.

Prokurator Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w K. wystąpił do Sądu Najwyższego – Izby Odpowiedzialności Zawodowej z wnioskiem o zezwolenie na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej prokuratora Prokuratury Rejonowej w Z. w stanie spoczynku X.Y. za czyny kwalifikowane jako:

1. przestępstwo z art. 189 § 2 k.k. i art. 231 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 2 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2023 r. poz. 102) – czyn z pkt I wniosku;

2. przestępstwo z art. 18 § 1 k.k. w zw. z art. 189 § 2 k.k. i art. 231 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 2 ust. 1 i art. 3 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2023 r. poz. 102) – czyn z pkt II wniosku.

Sprawa ta została zarejestrowana w Sądzie Najwyższym pod sygn. akt I ZI 3/23.

W dniu 27 grudnia 2023 r. do Sądu Najwyższego wpłynął wniosek obrońcy prokuratora o zawieszenie postępowania w sprawie o sygn. akt I ZI 3/23 w uwagi na ciężką chorobę prokuratora. Do wniosku dołączył dokumentację medyczną, z której wynika, że u X.Y. rozpoznano m.in. zaburzenia pamięci i orientacji o poziomie otępienia, otępienie mieszane (nie pamięta adresu, nie zna dat, nie orientuje się w czasie, nie wie, jaki jest aktualnie rok, myli wydarzenia na siatce czasowej, jest spowolniony, mówi z trudem, ujawnia zaburzenia czynności psychicznych o podłożu organicznych zmian w OUN, nie jest zdolny do samodzielnego poruszania się i wymaga stałej opieki drugiej osoby). Jest niepełnosprawny w stopniu znacznym.

Postanowieniem z dnia 18 stycznia 2024 r. Sąd Najwyższy nie uwzględnił wniosku o zawieszenie postępowania. W uzasadnieniu tego postanowienia Sąd Najwyższy wskazał, że przepis art. 22 k.p.k. ma ograniczone zastosowanie w postępowaniu o zezwolenie na pociągnięcie prokuratora do odpowiedzialności karnej. Postępowanie to ma charakter uboczny względem postępowania karnego. Jakkolwiek kwestia aktualnego stanu zdrowia psychicznego i fizycznego w świetle dokumentacji przedłożonej przez obrońcę budzi wątpliwość co do tego, czy będzie mógł w tym postępowaniu świadomie uczestniczyć, to jednak kwestia ta może zostać wnikliwie rozważona i rozstrzygnięta w postępowaniu karnym. Zasadniczym celem i przedmiotem postępowania immunitetowego jest ustalenie i rozstrzygnięcie, czy w świetle przedłożonych dowodów zachodzi dostatecznie uzasadnione podejrzenie, że przestępstwo zostało popełnione. Nie oznacza to jednak rozstrzygnięcia kwestii winy. W postępowaniu immunitetowym X.Y. nie jest podejrzanym i nadal korzysta z domniemania niewinności. Także i z tego względu, powołanie biegłych lekarzy psychiatrów w celu oceny stanu jego zdrowia nie jest w tym postępowaniu dopuszczalne.

Zażalenie na to postanowienie złożył obrońca prokuratora. Zaskarżonemu postanowieniu zarzucił błąd w ustaleniach faktycznych polegający na uznaniu, że nie zachodzi konieczność uwzględnienia wniosku obrońcy o zawieszenie postępowania o uchylenie immunitetu z uwagi na długotrwałą przeszkodę w postaci ciężkiej choroby prokuratora w stanie spoczynku, która uniemożliwia mu udział w postępowaniu i podjęcie obrony. Obrońca wskazał, że prokurator objęty wnioskiem – wobec jego aktualnego stanu zdrowia – nie ma faktycznej możliwości podjęcia obrony, a nawet zapoznania się z wnioskiem prokuratora IPN. Udział i działania obrońcy w tym postępowaniu nie jest w stanie „uzdrowić” tego stanu rzeczy, wobec braku ustosunkowania się obwinionego do treści stawianych mu zarzutów. Brak jest możliwości nawiązania przez obrońcę „kontaktu intelektualnego” z jego mocodawcą. Decyzja co do zawieszenia postępowania powinna zostać podjęta w związku z tym postępowaniem, w ramach i w trakcie którego zaistniała.

Obrońca wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia i zawieszenie postępowania w sprawie o pociągnięcie prokuratora Prokuratury Rejonowej w Z. w stanie spoczynku X.Y. do odpowiedzialności karnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie nie jest zasadne.

Niewątpliwie z okoliczności podniesionych przez obrońcę oraz z przedłożonej przez niego dokumentacji medycznej wynika, że stan zdrowia prokuratora w stanie spoczynku X.Y. powinien stać się przedmiotem opinii biegłego w celu ustalenia, czy w ogóle może on brać udział w czynnościach procesowych. Stosownie do wniosków płynących z takiej opinii powinna zostać podjęta decyzja w przedmiocie ewentualnego zawieszenia postępowania. Niemniej w postępowaniu w sprawie o pociągnięcie prokuratora do odpowiedzialności karnej tego typu decyzje procesowe nie mogą zostać wydane.

Zgodnie z treścią art. 22 § 1 k.p.k. jeżeli zachodzi długotrwała przeszkoda uniemożliwiająca prowadzenie postępowania, a w szczególności, jeżeli nie można ująć oskarżonego albo nie może on brać udziału w postępowaniu z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby, postępowanie zawiesza się na czas trwania przeszkody.

Jakkolwiek niewykluczone jest zastosowanie tego przepisu w postępowaniu wypadkowym w przypadku zaistnienia długotrwałych przeszkód w prowadzeniu tego postępowania, to jednak stwierdzenie to co do zasady nie dotyczy postępowania w przedmiocie uchylenia immunitetu, które ma szczególny charakter. Poza tym, w postępowaniu w przedmiocie uchylenia immunitetu nie jest możliwe dowodzenie przy wykorzystaniu opinii biegłych lekarzy psychiatrów, której przedmiotem miały by być okoliczności z art. 202 § 1 i 5 k.p.k.

Należy podkreślić, że osoba objęta wnioskiem o uchylenie immunitetu (w tym wypadku prokurator) nie ma statusu podejrzanego (tym bardziej oskarżonego), a tylko osobę posiadającą ten status można poddać oględzinom zewnętrznym ciała oraz innym badaniom niepołączonym z naruszeniem integralności ciała oraz badaniom psychologicznym i psychiatrycznym, co jasno wynika z treści art. 74 § 2 pkt 1 i 2 k.p.k. Co więcej, również tylko wobec podejrzanego lub oskarżonego można zastosować regulacje zawarte w art. 202 § 1 i 2 k.p.k., zgodnie z którymi w celu wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, powołuje co najmniej dwóch biegłych lekarzy psychiatrów. Na wniosek psychiatrów do udziału w wydaniu opinii powołuje się ponadto biegłego lub biegłych innych specjalności. Konieczne jest także odnotowanie, że w wypadku niemożności wydania opinii w przedmiocie zdrowia psychicznego w trybie ambulatoryjnym, a zarazem takiej konieczności, badanie zdrowia psychicznego może być połączone z obserwacją w zakładzie leczniczym, co wynika z treści art. 203 § 1 k.p.k. Obserwacja psychiatryczna prócz tego, że jest jednym ze środków służących realizacji celów dowodowych w postępowaniu karnym, posiada cechy środka przymusu, co również wskazuje, że może być wykonywana wobec osoby podejrzanego lub oskarżonego. Nie ulega zatem wątpliwości, co opiniowanie psychiatryczne co do zasady powinno być możliwe w każdej z przewidzianych ustawowo formach, a co za tym idzie, wobec osób, co do których możliwa jest każda z tych form. Jak już natomiast wcześniej wskazano, do tej kategorii uczestników postępowania karnego w obecnym jego stadium nie można zaliczyć prokuratora w stanie spoczynku X.Y.

Stwierdzić przy tym trzeba, że przeprowadzenie wymienionych badań przez biegłego lub biegłych sądowych jest z kolei nieodzowne do stwierdzenia, czy stan

zdrowia określonej osoby w ogóle pozwala na jej udział w czynnościach procesowych, a dopiero negatywne ustalenie w tym przedmiocie realizuje przesłankę zawieszenia postępowania, o której mowa w art. 22 § 1 k.p.k. Z zestawienia regulacji z art. 22 § 1 k.p.k. oraz powołanych wcześniej art. 202 § 1, 5, art. 203 § 1 k.p.k. i art. 74 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k. wynika zatem, że na etapie poprzedzającym postawienie zarzutów nie jest możliwe przeprowadzenie takich dowodów wobec osoby nie będącej podejrzaną, których przedmiotem jest ocena jej stanu zdrowia, w szczególności stanu zdrowia psychicznego.

Poza tym, z art. 135 § 6 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze (Dz. U. z 2024 r. poz. 390) wynika, że sąd dyscyplinarny rozpoznający wniosek o zezwolenie na pociągnięcie prokuratora do odpowiedzialności karnej orzeka na podstawie wniosku i dowodów załączonych przez wnioskodawcę. Jedynie w szczególnie uzasadnionych przypadkach może przeprowadzić inne dowody. Nawet w takich szczególnych przypadkach przeprowadzenie określonego dowodu musi być prawnie dopuszczalne – co w odniesieniu do dowodu w postaci opinii biegłego na okoliczność stanu zdrowia prokuratora objętego wskazanym wnioskiem, z powodów wyżej wskazanych, dopuszczalne nie jest.

Postępowanie w sprawie o zezwolenie na pociągnięcie prokuratora do odpowiedzialności karnej ma ograniczony zakres. Świadczy o tym nie tylko wyżej wzmiankowane ograniczenie postępowania dowodowego prowadzonego w takiej sprawie, ale również jej przedmiot. W świetle regulacji zawartej w art. 135 § 5 Prawa o prokuraturze przedmiotem ustaleń sądu dyscyplinarnego jest tylko to, czy zachodzi dostatecznie uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa. Należy przypomnieć, że w takim postępowaniu nie jest oczywiście wymagane przekonanie o winie, choć nie wystarcza samo przypuszczenie, że było tak, jak twierdzi we wniosku prokurator inicjujący to postępowanie. Nie każde też uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa daje podstawę do uchylenia immunitetu, bowiem należy wykazać, że podejrzenie jest dostatecznie uzasadnione (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 2007 r. sygn. akt SNO 21/07).

Również ramy czasowe zakreślone przez ustawodawcę na przeprowadzenie postępowania w sprawie o uchylenie immunitetu wskazują, że ustawodawca

nie oczekuje przeprowadzenia skomplikowanego i czasochłonnego postępowania dowodowego, wskazując w zdaniu drugim art. 135 § 5 Prawa o prokuraturze, że sąd dyscyplinarny rozpoznaje wniosek na posiedzeniu w terminie 14 dni od dnia jego otrzymania. Choć przepis ten ma charakter instrukcyjny, to nie stoi to na przeszkodzie w ustaleniu, jakie założenia przyświecały ustawodawcy przy kształtowaniu zasad rządzących tym postępowaniem. Jasne jest więc, że ustawodawca zakładał co do zasady orzekanie wyłącznie na podstawie przedstawionych dowodów, a nadto wykluczał tego rodzaju dowodzenie w ramach postępowania w przedmiocie uchylenia immunitetu, którego zakres czasowy z samej istoty i charakteru dowodu, przekraczałby okres ustawowo przewidziany na podjęcie merytorycznej decyzji w przedmiocie wniosku o zezwolenie na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej.

Należy zatem uznać, że stanowisko Sądu I instancji co do niedopuszczalności zawieszenia postępowania z uwagi na okoliczności związane ze złym stanem zdrowia prokuratora objętego wnioskiem o uchylenie immunitetu znajduje oparcie tak w wynikach wykładni językowej art. 22 § 1 k.p.k. uwzględniającej również treść art. 74 § 2 pkt 1 i 2 k.p.k. i art. 202 § 1 i 2 k.p.k., ale również we wskazaniach płynących z przeprowadzonej wyżej wykładni systemowej i celowościowej.

Odnosząc się do stanowiska obrońcy podnoszącego brak możliwości udziału prokuratora X.Y. w niniejszym postępowaniu, należy stwierdzić, że jego udział nie jest konieczny. Zgodnie z art. 135 § 6 zdanie drugie i trzecie Prawa o prokuraturze, sąd dyscyplinarny wzywa prokuratora, którego dotyczy wniosek, do złożenia pisemnego oświadczenia odnoszącego się do wniosku lub do osobistego stawienia celu odebrania od niego ustnego oświadczenia. Stawienie stron nie jest obowiązkowe. W postępowaniu tym prokurator X.Y. jest zresztą reprezentowany przez obrońcę. Choć prawu do obrony nie można nadawać znaczenia jedynie formalnego, to w okolicznościach niniejszej sprawy immunitetowej ma ono również swój charakter materialny. W analizowanej sprawie przedmiotem ustaleń sądu dyscyplinarnego są działania prokuratora podejmowane w czasie bardzo odległym, tj. w 1982 r. Źródłem tych ustaleń jest dokumentacja zgromadzona przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni

przeciwko Narodowi Polskiemu. Z tą dokumentacją może i powinien zapoznać się obrońca i na jej podstawie skonstruować linię obrony, zgodną z interesem procesowym prokuratora X.Y. Wskazywany przez obrońcę brak rzeczowego kontaktu z mocodawcą w realiach niniejszej sprawy nie narusza prawa jego mocodawcy do obrony. Trudno bowiem zakładać, aby prokurator objęty wnioskiem o uchylenie immunitetu, z uwagi na upływ czasu oraz fakt prowadzenia w trakcie swojej kariery zawodowej postępowań w wielu sprawach, mógł w tej sprawie zrealizować inicjatywę dowodową w szerszym zakresie, niż może to uczynić jego obrońca, uwzględniając oczywiście ograniczony zakres postępowania immunitetowego, w ramach którego nie przesądza się o odpowiedzialności karnej.

W tych okolicznościach postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2024 r. należało ocenić jako prawidłowe, co implikuje konieczność jego utrzymania w mocy.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy postanowił jak w sentencji.

[M. T.]

[ał]